

יוסף הצדיק אומר ליעקב אבינו שזכה להתדבק במדתו ולאחוז במדרגת עבודתו

א. בפרשה אחרי שנתוודע יוסף אל אחיו אמר להם 'והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את אבי הנה' (מה, יג). ויש להתבונן מה נתכוון יוסף לומר לאביו בדברים אלו, וכי שמח יוסף על כל הכבוד שקיבל וביקש להתגאות בו.

ב. אולם ביאור פרשה זו קבלנו ממרן ראש הישיבה זצ"ל, שיוסף מסר כאן ליעקב שעל אף כל המשברים והגלים שעברו עליו, והמרחק מבית אביו, מ"מ זכה להגיע לדרגתו של יעקב אבינו בעבודת ה'. דהנה המדרגה של יעקב אבינו היא דרגה של 'כבוד שמים', ר"ל שזכה לגלות את הכבוד שמים המונח בכל הבריאה כולה, שאין תכלית עבודת האדם לעשות מעשי עבודה בלבד, אלא עיקר התכלית הוא שתהיה עשייתם מכוח ההבנה והתפיסה שאין שום דבר שבעולם שאין בו חשיבות, ושאין בו גילוי של כבוד שמים, לדעת שהכל מכובד, ולהכלל יש חשיבות נפלאה. זאת היתה דרגתו של יעקב אבינו.

ג. וענין זה למדנו מן הפסוק (דברי הימים א' כט, י) שמשבחים להקב"ה 'לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד'. ואיתא בחז"ל ד"לך ה' הגדולה' היא כנגד מדת אברהם אבינו שהיא מדת החסד [את גדלך] (דברים ג, כד) פירש"י זו מדת טובך], 'והגבורה' כנגד מדת היראה של יצחק אבינו [איהו גבור הכובש את יצור], 'והתפארת' [שהיא לשון יופי ופאר], ר"ל הכבוד, זו מדת יעקב אבינו. והיינו דאחר מידות האהבה והיראה של אברהם ויצחק באה מדתו של כבוד - תפארת - ליעקב, שענינה להראות את כל הגדלות וכל הכבוד המונח בעבודת ה'.

ד. ובאמת מדה זו של גילוי כבוד שמים דורשת עבודה גדולה. ואכן יש הרבה ענפים לעבודה זו, ונדבר על אופן אחד מהם. דהנה לא זו בלבד שיש עבודה של נתינת כבוד, אלא יש גם עבודה של קבלת כבוד. ולמשל כשנכנס תלמיד חכם לביהמ"ד והכל עומדים מפניו ומכבדים אותו באופנים שונים, הרי הם מקיימים בזה את חיובם המוטל עליהם משום כבוד התורה. אמנם ראוי להתבונן, מהי העבודה המוטלת על התלמיד חכם עצמו בקבלת הכבוד. אולם האמת היא שלא מכבדים אותו באופן אישי, אלא מכבדים אותו מפני כבוד התורה שהוא נושא בקרבו, שהוא מייצג את כבוד התורה וכבוד שמים בעולם. וזאת היא העבודה בקבלת כבוד, להבין ולתפוס, וביותר להרגיש, שכל מה שמכבדים אותו הוא באמת כבוד שמים, והוא אינו אלא כלי קיבול לקבל כבוד שמים. אבל אם ירגיש שהכבוד מופנה אליו באופן אישי, הרי זה נחשב לירידה מהמדרגה הראויה. ואדם העומד על התפיסה הזאת ומרגיש כך באמת, אז קבלת הכבוד תהיה באמת כבוד שמים.

ו. והנה צריכים אנו להוציא מידי תפיסה מוטעת השגורה אצל בני אדם שעבודת העניו הוא לשכנע את עצמו שבאמת הוא אינו כלום, ואין מן הראוי לכבדו. ותפיסה זו בטעות יסודה, דאין העבודה לשקר בעצמו שאינו ראוי לקבל את הכבוד. וגם משה רבינו ידע שהוא 'רבינו', ואעפ"כ נשאר עניו מכל אדם. אין ההכרה הזאת סתירה למדת הענוה, ואדרבה העניו מכיר שכל המציאות שלו שניתנה לו מן השמים הוא רק כלי קיבול לגלות דברים גדולים ונפלאים, לגלות כבוד שמים בעולם. וממילא כשרעק"א הגיב בתקיפות כשנגע הדבר לכבוד התורה, לא היה המדובר על הכבוד שלו כלל, אלא על כבוד התורה וכבוד המקום בלבד.

ז. צריכים אנו לקבוע בדעתנו שענין קבלת הכבוד אינו ענין של אגואיזטיות (egoism), אלא הכבוד האמיתי הוא מה שמכבדים אותו מפני כבוד שמים וכבוד התורה. וזהו עבודת האדם בקבלת כבוד, שיסתכל על הכבוד באופן זה. וע"י נתינת וקבלת הכבוד יהיה ניתן להמחיש את הכבוד האמיתי של התורה והעבודה, ומזה נוכל ללמוד את דרגת הכבוד של עבודת ה'.

ח. מדת יעקב אבינו היא המדה של כבוד - תפארת, ר"ל שיכול לקבל ולגלות את כל היופי והתפארת של כבוד שמים בעולם ע"י תפיסה זו שאין ההתפארות שלו, והוא רק כלי קיבול לקבל כבוד שמים, ורק זה נקרא 'כבוד' באמת. וזהו מה ששלח יוסף ליעקב לאמר 'שמני אלקים למושל על כל ארץ מצרים'. אכן אני מקבל כבוד מלכים, אבל אחזתי ונתחברתי עם מדת התפארת של יעקב, ולמדתי איך לקבל את הכבוד. כמו שיעקב הוא כלל כל הבריאה כולה שכל הבריאה כולה נבראה בשבילו, והוא צורת האדם השלם שצורתו חקוקה על כסא הכבוד (ע"י חולין צא, ב וברש"י שם), כמו כן זכה יוסף להתדבק באותה מדה, ולהיות כלי לגלות את כל הכבוד שמים המונח בבריאה.

א. הלילה הוא ליל עשרה בטבת שהוא התחלת המהלך של גלות, התענית הראשונה מתוך ארבע תעניות, שבו סמך מלך בבל על ירושלים (ר"ה יח, ב) והתחיל המצור על ירושלים. ובבית יוסף (או"ח סימן תקנ) מובא חידוש גדול בענין תענית זו וז"ל, וה"ר דוד אבודרהם כתב בהלכות תענית שעשרה בטבת הוא משונה משאר תעניות.

ב. עוד ענין שמייחד את התענית הזאת לעצמה הוא, דשאר הצומות על החורבן - י"ז בתמוז ותשעה באב - חלים בימי הקיץ שהם ימים של התגברות החמה ונאפילו צום גדליה שאינו בתוקף הקיץ, מ"מ גם הוא בימי הקיץ, ואילו עשרה בטבת חל בצד השני של מעגל השנה, בימים הכי קצרים של ימות החורף, הכי רחוקים מהתגברות החמה. ובכלל, ימות הקיץ וימי בין המצרים הם ימים של צרות, אבל חדשי החורף הם בעצם זמנים של שמחה וישועה, מתחיל מחג הסוכות, ונמשך לחנוכה, ואח"כ פורים וחדש האביב, ופתאום באמצע הישועות מתחיל תהליך של חורבן וצרה. הלא דבר הוא, ומה מונח בזה.

ג. ולא עוד אלא שצום זה חל בחודש טבת שימיו הראשונים הם ימי שמחה, דהלא לפני ימים ספורים בלבד היה חנוכה, וזכינו לעלייה הכי גדולה, שהקב"ה נתן לנו טעימה מהגאולה העתידה, שחזרה מלכות לישראל (כלשון הרמב"ם פ"ג מהל' חנוכה ה"א), וזכינו לגילויים של 'אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח' (פיט מעוז צור). וכמה ימים אחרי זה מתחיל המהלך של חורבן וגלות וכל צרותיהן של ישראל, וזה כנפילה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, ואיך נתפוס את זה. אמנם מונח כאן יסוד גדול בעבודת ה' הנוגע לציבור בכלל ולכל יחיד ויחיד בפרט, וכמו שנבאר.

לפני הנסיון מראים לאדם את התכלית בכל עבודתו ואח"כ מסתירים אותה ממנו ונשלח לשליחותו להשיג את התכלית ע"י עמלו

ו. ומהלך זה מתחיל קודם שנולד, כעובר במעי אמו. מי יתנני כירחי קדם בהלו נרו עלי ראשי' (איוב כט, ג-ג). וחז"ל (נדה ל, ב) למדו מכאן, דעובר במעי נר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו ומלמדין אותו כל התורה כולה נהנונה לחלק שלו בתורה. וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה. ואין הכוונה שמראים לו את כל העולם מבחינה גיאוגרפית, אלא שמראים לו את כל החיים שלו וכל מהלך העולם מתחילתו ועד סופו, ובכלל זאת את חלקו המיוחד בתורה ותפקידו ועבודתו המיוחדת לו. ואחר שמראים לו כל זה והכל נגלה לעיניו, מיד אח"כ נשלח למקום חשוך, לעולם של הסתר להתחיל את הכל מחדש. ולכן משכחים לו כל מה שהראוהו, דהעולם הזה הוא עולם של הסתר והעלם וע"כ שוכח את הכל, ואינו משיג את כל הגילויים אלא ע"י עבודתו.

ז. אמנם גם אחר ששכח את הכל, מ"מ צריכים לדעת דע"כ נשאר רושם מכל מה שלמד, והמראה הזאת נעשה חלק ממציאיותו, דאל"כ מה היתה התועלת בכל ההתגלות הזאת אם מיד אח"כ נמחק הכל. אלא ע"כ שכל מה שלמד עדיין נמצא במעמקי נפשו, ורק ע"כ הוא ששייך ללמוד כל התורה כולה מפני שכבר למדה במעי אמו. עכ"פ זהו

היסוד שאמרנו שאף שנשלח לעולם של הסתר ואינו רואה את תכלית כל עבודתו בעולמו, מיהו לכתחילה הראו לו את שיא העלייה וההשגה, וזה נותן לו כח לעמוד בנסיונות החיים ולהשיג ע"י עבודתו את כל מה שהראו לו. ג. והיינו אומרים שזה מונח בתת ההכרה (subconscious) של האדם, אבל נראה יותר נכון שזה מונח בעליון ההכרה (superconscious) שלו, כי זה דבר שעומד למעלה מן ההשגה שלו. הראה הקב"ה את האור הגדול שיתגלה לעתיד לבא, אבל אח"כ נגנז אור זה, והצדיקים בעבודתם יחזירו את ההשגה הגדולה הזאת שתתגלה לעתיד לבא. וזה דוגמת הנר הדלוק על ראש העובר שמראים לו את האור קודם שנשלח על שליחותו בעוה"ז כמשנ"ת.

כ. ועומק הדברים לפי דברינו הוא דבחנוכה זכינו לגילוי אור גדול, שחזרה מלכות לישראל וכמ"ש הרמב"ם. ובפיט מעוז צור מדברים לא רק על הישועה מגלות יון, אלא גם על גאולת מצרים [חיל פרעה וכל זרעו ירדו כאבן במצולה], ועל גאולת בבל [קץ בבל זורבבל לקץ שבעים נושעת], ועל ישועת פורים [ירב בניו וקניניו על העץ תלית], ומסיימים ב'חשוף זרוע קדשך וקרב קץ הישועה, נקום נקמת דם עבדיך מאומה הרשעה', הישועה האחרונה מגלות אדום. והיינו, דידוע דבסדר ד' גליות, הגלות הרביעית כוללת בתוכה את כל ג' גליות שקדמו לה. ר"ל דגלות אדום היא חזרה על כל ג' הגליות, מערכה חדשה של פגישת יעקב ועשו, ואח"כ יבוא מלך המשיח. ונמצא לפ"ז, דהגאולה מגלות יון, שהיא האחרונה משלש הגאולות, היא מעין הגאולה דלעתיד לבא. ישועת חנוכה היא לא רק ישועה פרטית, אלא היא חינוך לכל הישועה העתידה, ומונח בחנוכה כל קורות ימיהם של ישראל, מתחילה ועד הסוף של 'וקרב קץ הישועה'. כאן זכינו לטעימה מעין העתיד לבא, שמאז גלות בבל שניטלה המלכות מישראל לא חזרה לנו המלכות עד הישועה הזאת, ובגאולת יון חזרה אלינו כי גאולת יון היא הסוף של כל הגאולות וכנ"ל.

כא. בנס חנוכה זכינו לאור גדול, שבו ראינו נסים מסוף העולם ועד סופו, ר"ל מתחילת כל הגליות עד סוף כל גאולות. הגילוי הזה הוא החינוך לגלותנו הארוכה ביד אדום, האור הגדול שזכינו לו קודם החושך העמוק של גלות, דוגמת נר הדלוק על ראש העובר במעי אמו.

כב. וכאן הגענו לעומק הדברים שראש חדש טבת הוא תמיד בתוך ימי חנוכה - 'מחצת ראש מבית רשע'. כמו בכל הציורים שהזכרנו שלפני הירידה לתוך החושך נתגלה האור כדי שידע האדם ויכיר מה מונח בתוך כל החושך, כמו כן כאן לפני כל המהלך של ד' תעניות וכל מהלך החורבן והגלות, תחילה נגלה לעינינו אור הגאולה העתידה, אורות של 'חזרה מלכות לישראל', אורות של 'אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח', ודוקא משם יורדים לתוך חושך הגלות המתחיל בעשרה בטבת. דוקא בימים הבאים אחרי חנוכה חל עשרה בטבת. זאת אומרת דאחר שזכינו להשגה שהכל מגיע אלינו כדי להוציא אל הפועל את התפקיד המתוכנן, ואנחנו מודעים לכל מה שמונח באוצרותיהם של ישראל, אח"כ ניטלה ממנו ההשגה, ומעתה עבודתינו היא לעמול ולנצח את כל הכחות המתנגדים אלינו, ועי"ז נזכה לאור הגאולה העתידה במהרה.